

Il-Fluttafa

numru 124

Settembru - Ottubru 2014

**Farfett
tal-Buzbież**

Il-magażin ta' Klabb Fluttaf

€2 għal min mhux membru

Ħbieb Ħuttaf...

Kif jidhol Ottubru l-kampanja Maltija timtela bl-għana tal-pitirrossi.

editorjal

Ftit ilu smajt fuq l-aħbarijiet li f'Malta mhux se jithallew iktar jidhlu ċirki bl-annimali. Kont se nċapċap bil-ferħ, imma fil-pront smajt ukoll li se jibdeu jithallew jinfetħu żuwijiet tal-annimali. Flok inċapċap bdejt inħabbat rasi mal-ħajt!

X'inhu dal-ġenn biex inżommu l-annimali maqfulin? Kif ma jifhmux li annimal f'gagġa huwa annimal imdejjaq? Jew ma jimpurtahomx?

Iż-żuwijiet huma drawwa antika li ilha teżisti minn meta n-nies kienu anke jixtru u jbigħu nies oħrajn bħala skjavi. Illum fid-dinja kollha huwa kontra l-liġi żżomm nies skjavi. Imma l-liġi ma tgħoddx għall-annimali. Għalhekk għadhom jeżistu iż-żuwijiet.

Sa f'it tliet ilu jien kont niftaħar li f'Malta m'hawnx żuwijiet (ħlief wieħed bid-dniefel). Issa f'daqqa waħda qed ifaqqsu kullimkien – fis-Salina, f'Ħal-Luqa, fil-Imtahleb, fil-Qawra. Tigri, iljuni, lemuri, ħut, tajr, xadini u salt annimali oħrajn. Ilkoll maqfulin f'gagġeġ, vaski u btieħi żgħar.

Biex iħajru n-nies iżuru, iż-żuwijiet jippruvaw ibellgħuha li huma postijiet edukattivi. Temmnuhomx ħbieb. Min irid jitgħallem fuq l-annimali ma jmurx iż-żu imma jmur fil-kampanja, fejn l-annimali jgħixu fil-ambjent naturali tagħhom. Veru li fil-kampanja Maltija mhux ħa naraw xadini jitbandlu fis-siġar imma għall-inqas l-annimali li naraw ikunu qed jgħixu kif suppost: ħielsa u mhux skjavi.

Ħbieb Ħuttaf, jekk veru tħobbu l-annimali żzurux żuwijiet. Minflok, morru piknik mal-familja. Sibu roqgħa ħaxix, ifirxu xugaman u mteddu zaqqkom 'il isfel fuq il-ħaxix, xommu l-fjuri, missu l-weraq, ħudu ritratti tal-insetti. Imbagħad duru wiċċkom 'il fuq, u filwaqt li tisimgħu dak il-buċaqq tax-xitwa jcaqcaq l-għajta tiegħu, oqogħdu immaginaw is-shab jiffirma uċuh u draguni fis-sema.

Victor Falzon

Victor
Victor Falzon
L-Editur

Mal-faċċata

Il-**Farfett tal-Bużbież** (Swallowtail Butterfly) huwa wieħed mill-ikbar friefet Maltin. Kulhadd donnu jaf bih u għandu diversi ismijiet, fosthom Farfett tal-Fejġel, Farfett tar-Regina u Farfett tal-Lira. L-ispeċi ta' Malta hija f'it differenti minn ta' pajjiżi oħra.

Ritratt ta' Victor Falzon

il-Kontenut

Editorjal	2
Aħbarijiet	3
Ambjenti u Residenti	4-5
Attività	6
L-Ispanjulett	6
Intervista ma' Ħarrubu	6
Dinja fil-ħamrija	7
Arti u Ittri	8
Tielgħa t-tempra	8
Paġna Falko	9
Iċ-ċita tal-insetti	9
Għajn Barrani	10-11

il-Kumitati

Ċentrali

Kathleen Mamo (kap) • Jason Aloisio • Chris Cachia Zammit • Desirée Falzon • Victor Falzon

Falko

Nicholas Galea • Timothy Micallef

il-Klabb

Klabb Ħuttaf huma l-membri żgħar u żgħażaġh (-18yrs) ta' BirdLife Malta. Il-Klabb jorganizza ħarġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, ħarġiet bil-lanċa, u attivitajiet ambjentali. Kull xahrejn nohorgu l-magażin *Il-Ħuttafa* li l-membri jirċievu d-dar bil-posta. Bħalissa fil-Klabb qegħdin xi 1000 membru u s-shubija hija €10 fis-sena.

il-Kuntatt

indirizz
BirdLife Malta
57/28 Triq Abate Rigord
Ta' Xbiex XBX 1120
tel 21347644 / 21347645 / 21347646
imejl info@birdlifemalta.org
imejl tal-magażin
il-huttafa@birdlifemalta.org
websajt www.birdlifemalta.org

Reg. Vol. Org. VO/0052

©BirdLife Malta, Ottubru 2014
Disinn u produzzjoni Victor Falzon
Stampat għand Poulton's Print Shop

Il-herba terġa' tibda.

Ekru

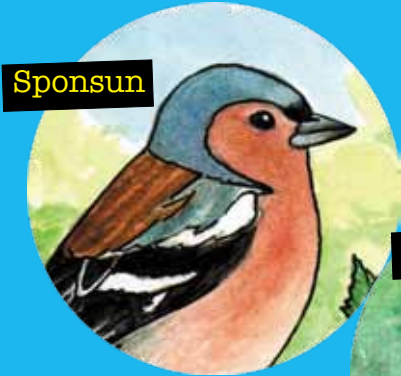

Verdun

Dil-ħarifa għexieren ta' eluf ta' għasafar tal-għana ħa jinsterqu mill-kampanja Maltija. Dan għaliex ħafna rġiel u ġuvintur reġa' għandhom permess biex jerġgħu jibdew jaqbd u l-għasafar mis-selvaġġ. Il-vizzju tal-insib reġa' tqajjem.

Din hija ħaġa ta' mistħija għal pajjiż li suppost qed jimxi 'l quddiem fil-ħarsien u l-apprezzament tal-għasafar. Imma flok 'il quddiem qed nerġgħu mmorru lura għall-vizzji tal-passat. L-insib għall-għasafar tal-għana kien inqata' fl-2009 u l-vizzju kien beda jonqos ġmielu. Imma issa reġa' nfetaħ, u iktar minn 4500 nassaba reġgħu bdew jagħmlu herba mill-għasafar. Qed jagħmlu herba wkoll minn ħafna nħawi ta' xagħri, għax biex jarmaw il-post fejn jifirxu x-xbiek spiss jaqilgħu, jaħarqu jew jordmu l-pjanti tax-xagħri, anke f'Siti Natura 2000.

FI-Unjoni Ewropea huwa kontra l-liġi li taqbad l-għasafar tal-għana.

Sponsun

Ġojjin

Apparell

Taż-żebbuġ

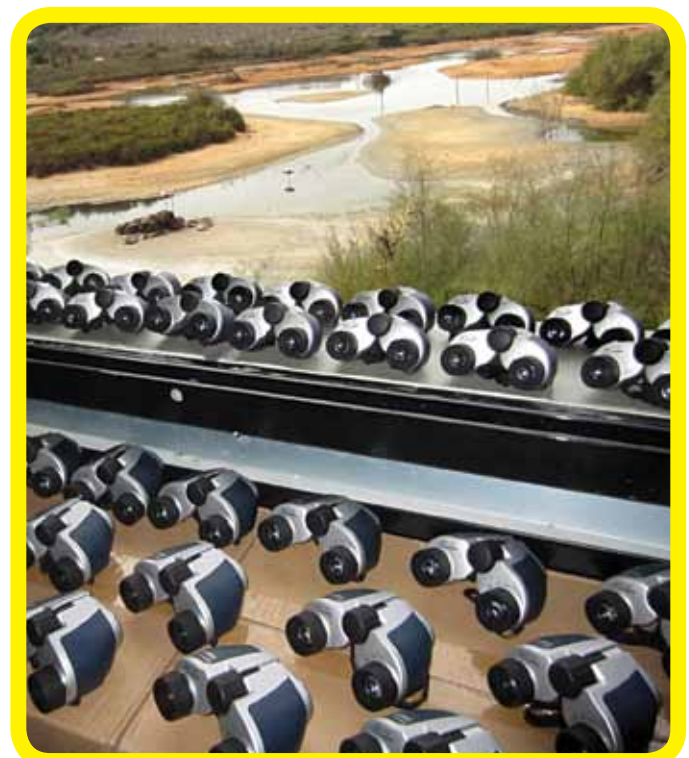
Gardell

Bilhaqq! Dawk il-flus infaqniehom!

Jekk tiftakru, fil-Mixja Maratona ta' Marzu li għadda konna ġbarna xi €1100. B'dawk il-flus issa xtrajna 50 tromba. Dawn ħa jużawhom studenti waqt zjarat fir-riservi naturali tal-Għadira, Is-Simar u postijiet oħrajn. Fir-ritratt tal-lemin jidhru ftit mit-trombi qed jippużaw f'hoġor tat-tieqa fiċ-ċentru zjarat tal-Għadira. Ir-ritratt ta' taħt juri studenti mill-iskola primarja ta' San Lawrenz (Għawdex) qed iżanznu t-trombi. Donnhom raw xi ħaġa interessanti!

Victor Falzon

Victor Falzon

Victor Falzon

Il-wizgħa tal-kampanja ikbar minn dik li naraw fid-djar. Spiss tixxemmex fuq zkuk ħoxnin ta' sigar kbar.

Victor Falzon

Il-liedna tixxeblek mal-ħitan u mas-sigar. Fixxitwa l-għasafar jagħmlu festa mill-frott tagħha.

Aron Tanti

Il-bufula tal-għollieq hija għasfur żgħir tas-sigar. Ma tarahix malajr imma tinduna biha mill-għajta qawwija.

Desirée Falzon

Iż-żnuber hija sigra b'weraq aħdar ċar qisu labar. Iż-żerriegħa taż-żnuber iddum tliet snin biex issir ġol-prinjola.

Victor Falzon

Il-brimba kbira tal-widien hija waħda mill-ikbar brimb ta' Malta. Tagħmel għanqbuta kbira u sabiħa.

Bosk

Desirée Falzon

Aron Tanti

Fil-ħarifa u x-xitwa l-għana tal-pitirross tisimgħu kullimkien, imma speċjalment fejn hemm is-sigar.

Victor Falzon

Taħt is-sigar fil-bosk spiss jikber l-għollieq, arbuxxell folt u jniggeż ħafna. Għasafar bħall-Bufula tal-Għollieq ibejtu fih biex ħadd ma jmissilhom il-bejta.

Il-kuċċarda hija tajra kbira tal-priza li tgħix fil-boskijiet. Kull sena tpassi f'numri kbar, u eluf jgħaddu minn fuq Malta.

Aron Tanti

Il-baħrija tal-ballut tħobb postijiet fejn tikber il-Liedna għax ix-xagħat tagħha jiekol il-weraq ta' dil-pjanta. Jgħidulha 'tal-ballut' għax il-fosdqa tkun qisha gandra (*acorn*).

Il-bosk mhux ħabitat komuni f'Malta. Is-sigar li kienu jikbru fil-gzejjer tagħna fl-antik kwazi kollha spiċċaw meta l-bniedem beda jaqtagħhom għall-bżonnijiet tiegħu. Il-ħabitat tal-bosk jiddependi mis-sigar, u l-annimali u l-pjanti l-oħra kollha għandhom bżonn dawn is-sigar. Il-boskijiet li għandna llum huma kollha mħawlin, bħall-**Buskett** li jidher f'dar-ritratt. Mill-bosk originali Malti baqa' biss xi rqajja' zgħar ta' sigar tal-ballut fl-Imġiebaħ, fil-Wardiya u f'Wied Ħażrun.

Piknik fil-Foresta

Issa li n-natura reggħet qamet mirraqda tas-sajf, ħa mmorru passigġata u piknik għall-kwiet ta' Foresta 2000, post sabiħ, kollu sigar, beraħ u veduti. Ejjew gawdu magħna n-natura u l-għasafar taxxitwa.

Data **Is-Sibt 6 Diċembru 2014**
 F'in **2pm-4.30pm**
 Niltaqgħu **Quddiem ir-riserva tal-Għadira**

Merħba
Membri u l-familja

X'nista' nara tgħid?

Jason Aloisio

Spanjulett

Common Kestrel

Falco tinnunculus

Victor Falzon

Dan is-seqer żgħir huwa komuni fi żmien il-passa, u xi waħdiet jidhru anke fix-xitwa. Fih daqs ħamiema, imma minħabba t-tul u l-wisa' tal-gwienaħ u d-denb, jidher akbar meta jkun qiegħed itir. Ir-raġel u l-mara għandhom ilwien differenti, u l-mara tkun ftit akbar mir-raġel.

L-Ispanjulett jikkaċċja l-aktar annimali żgħar bħal ġrieden u gremxul u adatta sew għall-ħajja qrib il-bniedem. Meta jkun qiegħed ifittex x'jiekol, jissaqqar 'il fuq mill-art fl-istess post billi jferfer il-gwienaħ b'heffa kbira. Kapaċi jzomm fl-istess post anke meta jkun riħ qawwi, mingħajr ma jiċċaqqlaq xejn. Imbagħad, meta jilmaħ xi ħaġa li tghodd għalih, jinżel għaliha b'heffa kbira. Kultant xi par Spanjulett jirnexxielu wkoll ibejjet f'pajjiżna, generalment f'Għawdex.

Il-fjuri tal-harrub nisa jkunu differenti sew mill-fjuri tal-harrub irġiel. Fil-harifa n-naħal li jkun żar il-fjuri rġiel iżur ukoll il-fjuri nisa u xi polin li jkollhom ma' ġisimhom jehel ma' dawn il-ħafna qishom bananiet żgħar bojod. Ftit ftit dawn jibbew isiru frott. Għal nofs Awwissu tas-sena d-dieħla jkunu lesti biex in-nanna tagħmilhom gulepp!

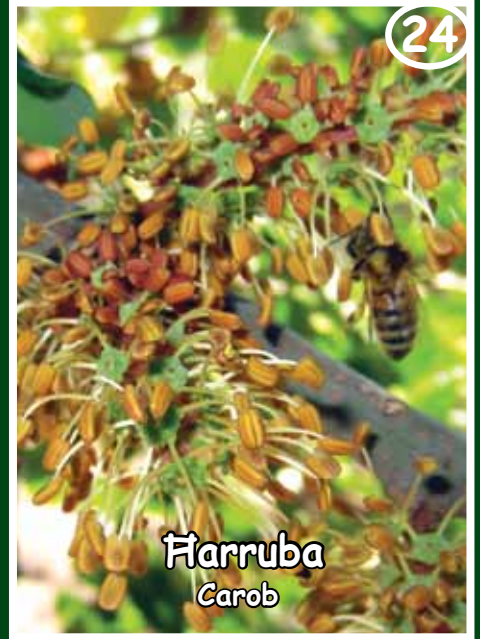
Alex Cashta

X'kelma nużaw meta insett iġorr polin minn fjura għal oħra?

Nafha! Jippolinejtja.

Idakkar! Puu għalik. Min għallmek il-Malti?

Intervista ma' fjura

24

Ħarruba
 Carob

Bongu Ħarruba.

Ħarrubu, jekk jogħġbok.

Ħarrubu! Ħarruba! Mhux xorta?

Le ħijjos. Jaqaw għalik xorta?

Le, imma l-pjanti jkunu rġiel u nisa fl-istess ħin, mhux hekk?

Ħafna pjanti iva, imma mhux kollha. Aħna l-ħarrub le.

Allura kif tagħraf ħarrubu minn ħarruba?

Mill-fjuri tagħna, u bħalissa tajjeb għax qegħdin bil-fjuri.

Dawk il-bukketti xniexel sofor huma l-fjuri tiegħek?

Iva, il-fjuri tal-ħarrub irġiel ikunu blalen żgħar sofor mimlijin polin. U nagħmlu riħa speċjali.

Iva, qed inxommhom fil-fatt. U l-fjuri tal-ħarrub nisa kif ikunu?

Ikun qishom għenieqed tal-banana żgħar u bojod.

Tajjeb! Nikber u nitgħallem...

Int għadek żgħir, ara jien għandi iktar minn mitejn sena.

Waww, u fik sigra vera sabiħa. Anke n-naħal gie jgawdi d-dell.

In-naħal mhux għad-dell gie imma għall-polin mill-fjuri tiegħi.

L-għasel mill-fjuri tal-ħarrub jgħidu li tajjeb ħafna.

Tajjeb veru, għax doqtu. Ħabib Ħarrubu, grazzi tal-ħin tiegħek. Saħħa lilek, tkun 'l hawn għaddi.

Ara r-ritratt.

Dinja fil-ħamrija

Meta nitkellmu fuq ħabitati spiss insemmu foresti, deżerti, muntanji, il-baħar u postijiet oħra li aħna l-bnedmin naraw u nistgħu nżuru. Spiss ninsew ħabitat ieħor importanti, moħbi, mudlam u umdu: il-ħamrija! Meta nimxu fil-gnien ftit nagħtu każ li taħt saqajna hemm dinja sħiħa ta' annimali - uħud jieklu ħaxix, oħrajn huma predaturi - li jiddependu mill-ħamrija. Kollha huma żgħar, kultant trid mikroskopju biex tarahom. Hawnhekk niltaqgħu ma' sebgħa minnhom.

Katarina Għolli Denbek
Devil's Coach-horse

Aron Tanti

Ħanex
Earthworm

Jekk tmorru skola primarja, dawn l-annimali kollha tiltaqgħu magħhom jekk tagħmlu l-Attività Minibeast Magic ta' Dinja Wahda.

Nemla
Ant

Victor Falzon

Xini tal-Ħamrija
Soil centipede

Victor Falzon

Dawn l-annimali mhux biss jiddependu mill-ħamrija imma jgħinuha żżomm b'saħħitha. Ħafna minnhom jieklu l-pjanti u jgħinu s-sustanzi jerggħu lura fil-ħamrija, in-nemel u l-ħanex jagħmlu l-kompost billi jidfnu materjal taħt l-art, u flimkien max-xini jħaffru mini u passagġi li minnhom tidħol l-arja fil-ħamrija. Il-Katarina u xi predaturi oħra jieklu annimali żgħar u b'hekk iżommu l-bilanċ fil-fawna ta' dan l-ambjent.

Mingħajru dan l-ambjent anke aħna l-bnedmin nispiċċaw.

Ħanzir l-Art
Woodlouse

Desirée Falzon

Aqtgħu għaliex!

Mqass
Earwig

Victor Falzon

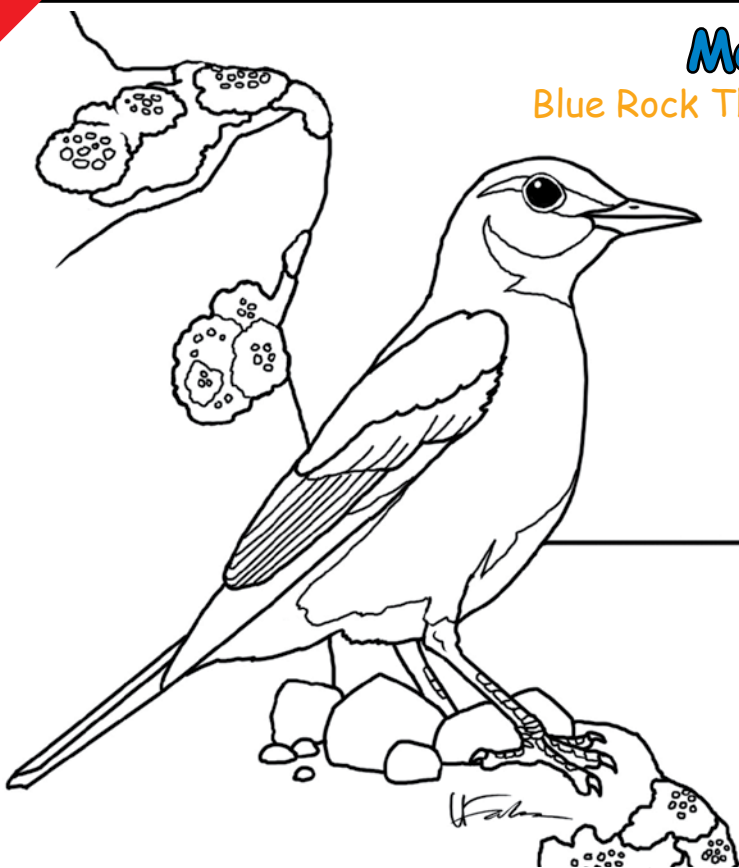

Ħanex tal-Indewwa
Millipede

Guido Bonnet

Victor Falzon

Merill Blue Rock Thrush

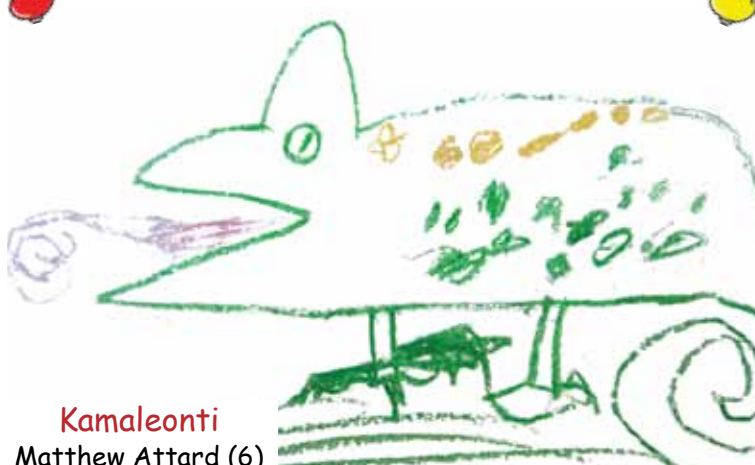
X'int taghmillu xagħrek Betty?!

Ibagħtulna tpingijiet u ritratti li tiehdu tan-natura (mhux pets jew pjanti kkultivati) ħa ngibuhom f'dil-pagna. Basta jkunu veru tagħkom. Ibagħtuhom imejl jew bil-posta*.
imejl il-huttafa@birdlifemalta.org
indirizz BirdLife Malta
 57/28 Triq Abate Rigord
 Ta' Xbiex XBX 1120

*Materjal li tibagħtu bil-posta ma nkunux nistgħu nibagħtuh lura.

Debba tax-Xitan
Matthew Robinson (5)

Kamaleonti
Matthew Attard (6)

Tielgħa t-tempra!

Iktar ma tahlu dawl iktar idahħnu l-pawer stejxins.

Iktar ma jdahħnu l-pawer stejxins iktar isir tniġġis.

Iktar ma jsir tniġġis, iktar tishon l-arja.

Iktar ma tishon l-arja, iktar jinħall is-silġ tal-Artiku u l-Antartiku.

Iktar ma jinħall silġ, iktar joghla l-livell tal-baħar.

Iktar ma joghla l-livell tal-baħar, iktar jegħrqu xtut ramlin.

Iktar ma jegħrqu ramliet, iktar jegħrqu bejtiet tagħna l-fkieren.

Mela aghmluli pjaċir u tahlux dawl, għax ħa toqtlulna t-tfal kollha.

Grazzi.

Il-fkieren tal-baħar kollha tad-dinja jbejtu l-istess. Jiilgħu fuq xatt ramli, iħaffru hofra u jbidu fiha. Imbagħad jgħattuha u jergħu lura fil-baħar. Ix-xemx issaħhan ir-ramel, il-bajd isir u ż-żgħar ifaqqsu. Imma jekk il-baħar jitle' u jgħarraq ir-ramla, il-bajd jixxarrab u ma jfaqqasx.

Victor Falzon

Zgħażaġh
BirdLife Malta

Fbieb Falkuni

Il-passa tal-harifa issa battiet u hafna mill-ispeċi t'għasafar li stajt tosserva fl-aħħar gimghat għaddew għall-Afrika. Issa jitfaċċaw dawk l-ispeċi li jiġu jqattgħu x-xitwa magħna.

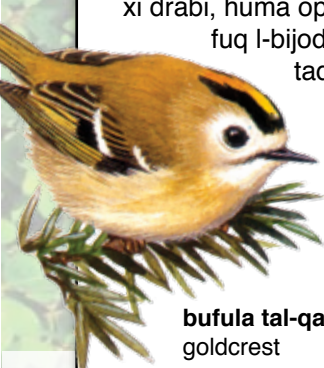
Bħalissa faċli tara jew tisma' **pitorrossi** jew **sturnell** kull fejn tmur, u għandek issib

Hemm xi 50 speċi ta' għasafar li jgħaddu x-xitwa f'Malta.

xi **buċaq tax-xitwa** jekk tmur passiġġata fil-kampanja. Ftit jiem oħra għandha tiżdied il-preżenza tal-**vjolin tax-xitwa**, iz-**zakak abjad** u l-**fjamma sewda**. Jekk tmorru f'ċerti naħat bis-siġar taċ-**ċipress** u **ż-żnuber** tafu tinzertaw speċi inqas komuni bħall-**bufula tal-qamar** u l-**bufula tax-xemx**.

Nistidinkom ukoll tiġu żżuru r-riservi naturali tal-Għadira u Is-Simar fil-weekends minn dax-xahar sa Mejju. Minkejja li huma postijiet żgħar u żgur li uħud minnkom diġà mortu xi drabi, huma opportunità eċċellenti biex titgħallmu aktar fuq l-bijodiversità lokali u tosservaw kif in-natura tadatta u tinbidel mal-istaġuni. Hemmhekk kważi biċ-ċert taraw għasafar oħrajn li jhobbu jkunu hawn għax-xitwa, bħall-**blongun sekond** u l-**blongun żgħir**.
Narakom.

bufula tal-qamar
goldcrest

Il-bufula tal-qamar hija wahda mill-iżgħar għasafar li jiġu Malta.

Tim

Timothy Micallef
Kordinatur Falko

Ġurnata Kemmuna

Ian Balzan

Kemmuna hija Santwarju tal-Għasafar fejn kaċċa u nsib ma jistgħux isir.

Nhar il-**Fladd 16 Novembru 2014** ejjew magħna sa Kemmuna biex tgawdu n-natura u l-għasafar f'post kemmxejn iżolat. Nimxu fil-mogħdijiet sbieħ max-xagħri, il-bajjiet u l-irdumijiet ta' din il-gżira. Fla jkollna wkoll ċans (jekk it-temp jippermetti) nosservaw f'it **bird ringing** fl-osservatorju li għandha l-BirdLife f'Wied l-Aħmar. Naslu lura Malta xi 4pm.

Niltaqgħu: l-Ċirkewwa (fejn il-kjosk) fis-7am

Ġibu: żarbut tajjeb għall-mixi, tromba, kamera, ikel u xorb

Jekk tagħmlu hsieb li tiġu infurmawna minn qabel. Dettalji hawn taht.

Sibna fuq **Facebook** (fittex **Falko BirdLife Malta**) Ittawliha spiss għal iżjed tagħrif fuq l-attivajiet.

Dejjem infurmawna jekk tkun ġej harġa tal-Falko. Ċempel lil Tim (79071796) **jew** lil Nick (99809190) **jew** ibgħat imejl lil falkobl@gmail.com **jew** hallilna messaqgħ fuq **Facebook**.

Iċ-ċita tal-insetti!

Inlaqqgħukom maċ-**Ċiċindela**, l-iktar insett żvelt fid-dinja.

Iċ-Ċiċindela hija insett mill-familja kbira tal-ħanfus. Tingħaraf mid-disinn fuq daharha u minn dawk l-għajnejn imqabbżin u xedaq kbir. Miskina, li kellha tidhol għal konkors tal-ġmiel probabbli tiġi l-aħħar. Imma aħna n-naturalisti naraw il-ġmiel u l-interess f'kull haġa hajja, u iċ-Ċiċindela għandha tagħha wkoll. Fost il-miljuni ta' speċi ta' insetti fid-dinja, dawn il-ħanfus huma l-iktar insetti li jiġru. Forsi ma tirbaħx konkors tal-ġmiel, imma fi **flat race** iċ-Ċiċindela tidhol l-ewwel żgur.

Bi-Ingliż dawn il-ħanfus jgħidulhom **tiger beetles** għax huma predaturi ta' insetti oħrajn. Bil-Malti nistgħu nsejñulhom **Ċiċindela** għax l-isem xjentifiku tal-grupp tagħhom huwa **Cicindelidae**

L-ispeċi li tidher fir-ritratt hija **Myriochile melancholica** u probabbli hija l-unika speċi li għadha teżisti f'pajjiżna.

Grazzi lill-habib tagħna David Mifsud li għarfilna l-ispeċi.

Iċ-Ċiċindela tiġri xi 9km fis-siegha.

Iss, Usain Bolt iċ-ċampjin tad-dinja fil-ġiri jtella' 44km fis-siegha.

Iss grazzi, imma tinsieħ kemm iċ-Ċiċindela hi iżgħar minn bniedem. Daqs b'daqs, biex ilehhaq magħha, Usain Bolt ikollu jiġri 800km fis-siegha.

800km fis-siegha! Mela hsbibni rokit spazjali jew?

Victor Falzon

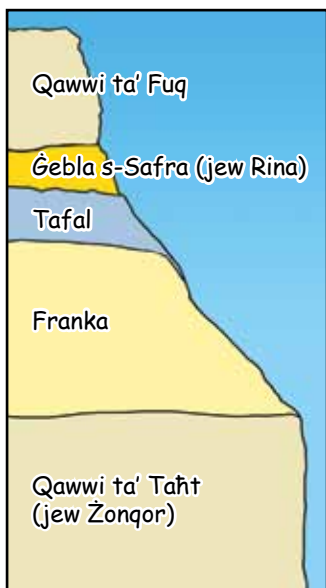
Natura 2000
Natura mħarsa

Elisabeth Conrad

Ghajn Barrani

F'din il-harga jmiss li naghtu titwila lejn Ghajn Barrani, post daqsxejn remot li forsi hafna minnkom ghadkom qatt ma zortu. Ghajn Barrani jinstab fuq il-kosta tal-grigal ta' Ghawdex. Tista' tasal ghalih jew mix-Xaghra jew b'mixja sabiha li titlaq mir-Ramla u ddu max-xatt tul moghdija daqsxejn dejqa – jekk tmorru fix-xitwa attenti però ghax wara xi halba xita t-tafal li hemm f'dawn l-inhawi jkun jizloq.

L-ewwel haġa li tolqot l-ghajn f'Ghajn Barrani hija l-pajsaġġ spettakolari, b'kuntrasti ta' kuluri bejn l-aħdar tal-haxix, il-blu tal-baħar u l-ilwien tal-blat li jvarjaw minn kważi abjad għal kannella u safrani. Mhux ta' b'xejn li spiss jintużaw ritratti ta' Ghajn Barrani bħala riklam għal Ghawdex! F'Ghajn Barrani nsibu tahlita interessanti hafna ta' ¹ġeoloġija, ²ġeomorfoġija u ³ekoloġija.

Is-saffi tal-blat Malti. Is-saff ta' taħt huwa l-eqdem u ta' fuq l-aktar riċenti.

ĠEOLOĠIJA

Il-ġeoloġija ta' dan il-post hija partikolari għax insibu tahlit ta' blat, inkluż il-**Qawwi ta' Fuq**, il-**Ġebbla s-Safra** u t-**Tafal**. Dawn huma s-saffi ta' blat Malti li huma l-inqas antiki.

Għalkemm saff wiehed, il-Qawwi ta' Fuq mhuwiex l-istess kullimkien. Per eżempju jekk tharsu lejn ir-ritratt sabih ta' Ghajn Barrani f'dil-paġna, taraw li fih blat bajdani kif ukoll blat safrani u anke hamrani. Is-sies tax-xellug huwa kollu Qawwi ta' Fuq, imma isfel max-xatt u anke fil-baħar hemm haġriet li tgerrbu mill-istess saff!

ĠEOMORFOLOĠIJA

Mil-aspett ta' ġeomorfoġija, hemm hafna elementi ta' interess. Insibu per eżempju l-Wied tal-Pergla li jipprovdi materjal li f'it f'it isibu ruħu fil-bajja tar-Ramla. Insibu anke diversi rđumijiet, għoljiet miksijin bit-tafal, u ghejun tal-ilma helu. L-ghejun b'mod speċjali huma habitat prezzjuż għax rari fil-Gzejjer Maltin.

Fejn qiegħed?

Ghajn Barrani qiegħed max-xatt fil-grigal ta' Ghawdex, bejn il-Bajja tar-Ramla u l-Bajja ta' Marsalforn.

EKOLOĠIJA

Huwa preċiżament minħabba l-ġeomorfoġija u l-ġeoloġija li Ghajn Barrani huwa importanti għal hafna speċi ta' pjanti. Fil-fatt, barra li huwa sit Natura 2000,

Victor Falzon

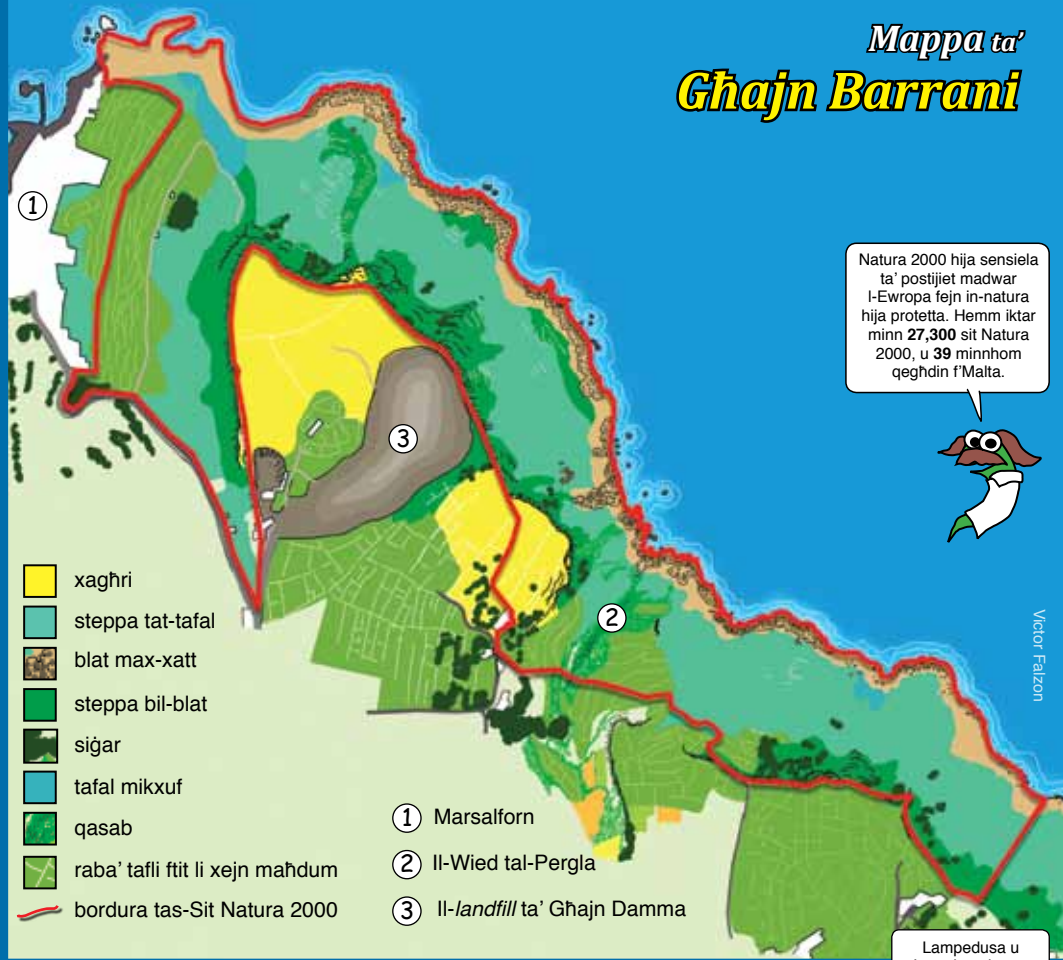
Simar Niggeż Sharp Rush *Juncus acutus*

Tghid għaliex jghidulu niggeż?

Aqbeż fih u malajr tifhem.

Mappa ta' Ghajn Barrani

dal-post huwa wkoll skedat bhala post ta' importanza ekoloġika. L-għejun, per eżempju, huma sors ta' ilma heġu importanti immens fl-ambjent xi ftit jew wisq niexef ta' pajjiżna, u t-tafal iżomm l-ambjent umdu wkoll. L-irdumijiet huma pjuttost inaċċessibli u għalhekk jipprovdu refuġju għal hafna speċi li f'imkejjen oħrajn intlaħqu mill-bniedem jew mill-mogħoż tiegħu.

Insibu diversi sigar ta' interess bħal per eżempju l-**virgi**, pjanta indiġena u rari mhux hażin li tagħmel fjuri vjola sbieh immens. Insibu wkoll is-**sigra tal-bruk**, li għalkemm ġieli narawha f'postijiet mal-kosta, hija wkoll meqjusa mhedda. Insibu wkoll pjanti iżgħar ta' valur ekoloġiku, bħas-**simar niġġiez** li huwa rari hafna f'pajjiżna, u pjanti endemiċi bħall-**gizi ta' Malta**, ix-**xebb** u t-**tengħud tax-xaġhri**. Hemm ukoll speċi oħrajn li, għalkemm mhux endemiċi għal kollox huma

ristretti għal Malta u ftit postijiet oħra. Per eżempju hemm varjetà ta' **bjanka** li tinstab biss fil-Gzejjer Maltin u fuq Lampedusa u Lampione. Fost l-ghasafar li jbejtu f'Għajn Barrani nsibu l-**merill** u l-**bilbla**.

Nistgħu nsemmu lista hafna itwal ta' speċi li nsibu f'Għajn Barrani, imma jkollna bżonn hafna iktar faċċati, għax Għajn Barrani għandu *bijodiversità kbira. Barra minn hekk ġie wkoll skedat bhala Post ta' Valur Pajsaġġistiku Għoli, titlu li tassew jisthoqqlu minhabba l-ġmiel ta' veduti. .

¹geoloġija. L-istudju tal-blat u kif ifforma

²geomorfoloġija. L-istudju ta' kif l-elementi, iż-żmien u l-forzi tan-natura hallew effett fuq il-blat u fformaw per eżempju widien, għoljiet, gherien, muntanji, bajjiet, eċċ.

³ekoloġija. L-istudju tal-hajja naturali, kif il-pjanti u l-annimali jiddependu minn xulxin, u kif jgħixu fl-ambjent naturali tagħhom.

⁴bijodiversità. Varjetà ta' hajja.

Aron Tanti

Virgi Chaste-tree *Vitex agnus-castus*

Nicholas Galea

Merill Blue Rock Thrush *Monticola solitarius*

Tridu dal-ktieb?

Natura u Kuluri

Stampi ta'
animali u pjanti
biex tagħtrihom
il-kulur!

BirdLife
MALTA

40
paġna

Idnhol membru jew gedded sena
ohra fi **Klabb Huttaf**
u jkun tiegħek!